

Utan tio siffror

En kritisk diskursanalys av diskursen över irreguljära
immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård i Sverige

Abstract

This study examines the political discourse concerning access to subsidized health-care for irregular immigrants in Sweden. The discourse is the public one fetched from the two major parliamentary debates that have taken place, one in 2008 and one in 2013. The parliamentary material is studied by way of a critical discourse analysis in which the material is related to two ideologically separate practices of ascribed rights: human rights and the rights of a member of a political community. The study shows that the attributes ascribed to the irregular immigrant are decisive for classifying as a human right access to subsidized health-care. The major difference between the two debates is the consequences of the appearance of The Sweden-democrats in parliament. The other parties have been united in an antagonistic stand against the Sweden-democrats, which has led to increased weight being given to human rights.

Key words: Irregular immigrants, critical discourse analysis, human rights, citizens' rights.

Words: 8220

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problemformuleringar	3
1.1.1	Avgränsningar	3
1.1.2	Material	4
1.1.3	Disposition av uppsatsen	4
2	Teoretiskt ramverk	5
2.1	Kritisk diskursanalys	5
2.1.1	Diskursbegreppet.....	5
2.1.2	Ideologi och rättigheter	6
2.2	Bilden av den irreguljära immigranten.....	7
3	Metod	10
3.1	Grunder för rättighetsanspråk.....	10
3.1.1	Medborgarskapet – Rättigheter i den politiska gemenskapen.....	10
3.1.2	Mänskliga rättigheter.....	11
3.2	Textanalytiskt verktyg.....	12
4	Resultat	14
4.1	Riksdagsdebatt om ”Lag om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.”	14
4.1.1	Beskrivning	14
4.1.2	Kontextuell tolkning.....	15
4.1.3	Förklaring	17
4.2	Riksdagsdebatt om ”Hälso- och sjukvård till personer som vistas i Sverige utan tillstånd”.....	18
4.2.1	Beskrivning	18
4.2.2	Tolkning	20
4.2.3	Förklaring.....	21
5	Slutstats	23
6	Referenser	25

1 Inledning

Nu när information bara är ett knapptryck bort och otaliga flygrutter sammanbinder förut mycket avlägsna platser är det möjligt att konstatera globaliseringens genomslag. Aldrig har handel och överstatliga samarbeten sammanlänkat världen som nu. Samtidigt har globaliseringsprocessen kommit att utmana den suveräna staten med en ständigt ökande transnationell rörelse av människor. Den suveräna staten är förbehållen rätten att diktera villkoren för människors inträde och vistelse inom territoriets gränser, men agerar i en värld där människor trotsar nationsgränser utan tillstånd (Benhabib 2004/2002, s.185f). I den Europiska Unionen har medlemstaterna givit upp delar av sin suveränitet till förmån för utbyte och samarbete, men grundprincipen att villkora människans inträde och vistelse är fortfarande närvarande fast kriterierna har flyttats (Robertson 2010, s.251).

Den transnationella rörelsen av människor utgörs av individer med olika skäl för sin vistelse i ett annat land. En variant är den svenska turisten som vill undfly en dyster januari till fördel för Thailands stränder; en annan är den irländska akademikern som arbetar med högteknologisk forskning i Hongkong. Politiskt ses turisten och akademikern som välkomna inslag eftersom de förväntas bidra till en positiv ekonomisk utveckling i mottagarlandet. De människor som saknar en högre utbildning och försöker nå en förbättrad ekonomisk situation i ett nytt land, möter ofta en betydligt mer restriktiv immigrationspolitik. Från politiskt håll förmodas tillförsel av okvalificerad arbetskraft urholka arbetsmarkanden för landets befolkning och bör därför begränsas (Boswell 2014, s.45ff). Människor som flyr undan krig och förföljelse omfattas av internationell rätt och är berättigade till asyl, men sen slutet av 1980-talet har även villkoren för sådan kommit att få en mer restriktiv utformning i många länder (Duvell 2011, s.278; SOU 2006:37, s.291).

De individer som bryter mot villkoren för inträde och vistelse inom ett territorium kategoriseras under begreppet irreguljära immigranter. Det är ett begrepp som syftar till en individs juridiska status i ett specifikt vistelseland. Något förenklat anger det en individ som saknar statens tillstånd att befinna sig inom landets gränser men gör det ändå (Envall et.al 2010, s.269). I Europa har diskursen kring den irreguljära immigrationen kommit att högpolitiserats och centreras kring den hotbild som gruppen tycks utgöra mot den liberala välfärdstaten. Den irreguljära immigranten beskrivs som en potentiell börda för redan hårt ansatta välfärdsystem, till exempel som en tänkbar terrorist och bidragande till en ökad kriminalisering av samhället (Vollmer 2011, s.320). Eftersom den irreguljära immigranten inte tillkännager sig vistelse av rädsla för deportering, saknas i mycket tillförlitlig information om de faktiska sakförhållandena. I den knapphändiga forskning som finns att tillgå tillhör den

irreguljära immigranten en speciellt utsatt (heterogen) grupp utanför samhällets trygghetssystem (Envall et.al 2010, s.270). Skälen till att irreguljära immigranter har kommit att definieras som ett hot är symboliskt snarare än forskningsbaserat. Välfärdstatens logik bygger på omfördelningen av finita nyttor i en politisk gemenskap; till det hör en viss begränsning mot tredjepart utanför gemenskapen. Den irreguljära immigranten bryter mot statens begränsande villkor och kontroll vilket är en påfrestning på rådande ordning (Boswell 2014, s. 48).

I Europa har politiska beslut ofta syftat till att begränsa irreguljära immigranternas tillgång till välfärdstatens nyttor för att minska incitamenten att vistas i landet. Statens rätt att styra inom territoriet befinner sig dock i relation till internationella normer och överenskommelser (Lomba 2011, s.358f). I FN's konvention om de mänskliga rättigheterna förkunnas att "alla människor föds fria, lika i värde och rättigheter [...] utan åtskillnad av något slag, såsom [...] nationellt eller socialt ursprung". De mänskliga rättigheterna är universella och oförytterliga rättigheter som tillskrivs samtliga medlemmar i människosläktet. Sverige undertecknade konventionen 1948 och är därmed förbundet att respektera de mänskliga rättigheterna (Regeringskansliet 2011, s.3f).

Sverige kom 2007 att kritiseras av FN-inspektören Paul Hunt för landets hantering av irreguljära immigranter. Kritik riktades på många punkter, men primärt dessa immigranternas bristfälliga tillgång till sjukvård. Enligt dåvarande svensk lag hade vuxna irreguljära immigranter endast rätt till vård som inte kan anstå och detta skedde på vårdtagarens egen bekostnad. I FN's konvention fastställs sjukvård som en mänsklig rättighet. Mot bakgrund till detta ansågs Sverige bryta mot sina förpliktelser att tillgodose irreguljära immigranternas reella tillgång till vård. Den irreguljära immigrantens tillgång till vård var begränsad av höga vårdkostnader och rädslan för att bli upptäckt. För att Sverige skulle uppfylla sina plikter krävdes att sjukvården skulle subventioneras för samtliga människor som stadigvarande vistades inom landets territorium (Paul Hunt 2007, s. 20f). Sveriges lagar och FN's utlåtande stod i konflikt vad gäller huruvida subventionerad sjukvård är att definiera som en mänsklig rättighet eller en rättighet i en politisk gemenskap. Den 1 juli 2013 kom läget att förändras när en ny lag trädde i kraft som gav irreguljära immigranter rätten till subventionerad sjukvård som inte kan anstå samt dessutom mödravård, tandvård och receptbelagda läkemedel. Den utredning som låg till grund för beslutet definierade sjukvård som en mänsklig rättighet – inte en specifik rättighet kommen ur en politisk gemenskap (SOU 2011:48, s.19). Från detta går det att ana en åsiktsförskjutning i den politiska diskursen till något som mer överensstämmer med FN's syn på den irreguljära immigrantens rättigheter.

I denna uppsats utforskas de språkhandlingar som framträder i den politiska diskursen rörande irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård i Sverige. Genom att undersöka hur irreguljära immigranter har definierats i ett relativt mångfacetterat politiskt rum kan de ideologier som är sanktionerade i offentligheten synliggöras och analyseras. Diskursen kommer att studeras i relation till två ideologiskt skilda rättighetspraktiker: mänskliga rättigheter och den politiska gemenskapens rättigheter. Beslutet att studera diskursen utifrån de två rättviseaspekterna grundar sig i viljan att belysa

komplexitet och diskursiv förändring i hanteringen av ett problemområde som rör människosyn och synnerligen grundläggande värderingar.

1.1 Syfte och problemformuleringar

Syftet med uppsatsen är att undersöka den politiska diskursen rörande irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård i Sverige. Mellan åren 2008 och 2014 förefaller rätten till subventionerad vård att omdefinieras. Det tycks ske en förskjutning mellan det specifika och det allmänna i diskussionen av rättigheter. Genom att studera de två riksdagsdebatter som ägt rum över frågan med den kritiska diskursanalysens metodologi, ämnar jag synliggöra vilka egenskaper som tillskrivits den irreguljära immigranten samt hur detta kan kopplas till den politiska skiljelinjen mellan två skilda rättighetspraktiker: mänskliga rättigheter och den politiska gemenskapens rättigheter.

Två mer specifika problemformuleringar motiverades ovan intressemessigt. De är avsedda att tjäna belysningen av syftet i en aktuell form (2008-14).

Mina problemformuleringar lyder:

- *Vilka egenskaper tillskrivs den irreguljära immigranten för att legitimera det politiska ställningstagandet beträffande rättigheten till subventionerad vård?*
- *Vilka diskursiva förändringstendenser går att urskilja under den senaste femårsperioden (ungefär)?*

1.1.1 Avgränsningar

Då uppsatsen karaktär är av det kvalitativa slaget är ambitionen inte generaliserande. Den kvalitativa ansatsen lämpas väl för en mer djupgående studie av relativt begränsat material, men det ger då minskade möjligheter att generalisera resultaten (Kjær Jensen 1995, s.41).

Uppsatsen är en kritisk diskursanalys vilket ger att mitt ämnesval bottnar i samhällskritik mot ojämna maktstrukturer. (Fairclough 2010, s.4ff). Jag gör emellertid inte anspråk på att normativt argumentera eller berättiga irreguljära immigranternas rättigheter i Sverige, utan belyser endast delar av den politiska diskursen.

1.1.2 Material

Det primärmaterial som utgör grunden för min undersökning är två riksdagsdebatter som ägde rum 2008 respektive 2013. Debatten från 2008 skulle enligt dagordningen behandla lagstadganden om asylsökandes rätt till subventionerad sjukvårdvård, men kom istället i mycket att handla om att lagen exkluderande irreguljära immigranter (prot. 2007/08:115). Den andra debatten från 2013 kom att resultera i politiska beslut som gav irreguljära immigranter rätten till subventionerad vård (som inte kan anstå) (prot. 2012/13:109). Motivet för valet av primärmaterial grundas i beaktandet av riksdagens institutionella makt att fatta beslut med direkta och reella konsekvenser för lagar och social praktik. Irreguljär immigration är ett politiskt område som till stor del styrs av nationell lagstiftning, och på grund av svårigheter att fatta beslut på internationell nivå. Därför är den politiska diskursen direkt avgörande för irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård (Duvell 2011, s.277). Primärmaterialen tjänar här till att belysa hur det i den politiska diskursen sker omformande av värde och normer.

Mitt val av litteratur speglar i mycket uppsatsens syfte att undersöka en diskurs; jag har valt att hämta inspiration och lärdom från Norman Fairclough och hans metodologi om den kritiska diskursanalysen. För att klargöra olika ideologiska skillnader mellan rättighetsbegrepp har jag undersökt adekvat litteratur på området, som ibland ohjälpligt gränsar till filosofi.

1.1.3 Disposition av uppsatsen

Efter detta introducerande kapitel ska jag närmare presentera den kritiska diskursanalysen samt redogöra för bilden som skapats av den irreguljära immigranten i den politiska diskursen. I den kritiska diskursanalysen finns ingen renodlad skillnad mellan teori och metod, utan det är snarare en teoridriven process som genomsyrar hela arbeten. Men för att underlätta för läsaren är metod och teori uppdelade i skilda presentationer, så att det med större enkelhet kan utläsas vilka steg som tas i undersökningen (kapitel fyra). I kapitel tre kommer jag att återkoppla till den kritiska diskursanalysen som metod, samt presentera mina textanalytiska verktyg. Kapitel fyra består av mitt resultat från undersökningen av primärmaterial, som är strukturerat i två av tidsfaktorer bestämda huvudsektioner. Slutligen diskuterar jag mina resultat i förhållande till mina problemformuleringar

2 Teoretiskt ramverk

Som det konstaterats tidigare behandlar den här uppsatsen primärt den politiska diskursen rörande irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård i Sverige. Det är en diskurs som inrymmer olika konkurrerande föreställningar om vad som konstituerar giltiga rättighetsanspråk gentemot den allmänna välfärden. Teoridelen har främst kommit att inspireras av Norman Fairclough, ett framstående namn inom den kritiska diskursanalysen. Här tjänar den kritiska diskursanalysen som teoretiskt verktyg för att belysa rättigheter som ett ideologiskt förankrat och föränderligt fenomen, snarare än naturlig samhällslig konstant. För att tydliggöra den ideologiska skiljelinjen i synen på irreguljära immigranternas rättigheter problematiseras senare specificerade rättigheter och mänskliga rättigheter

2.1 Kritisk diskursanalys

2.1.1 Diskursbegreppet

Diskursbegreppet kan ofta förefalla mångtydigt och svåröverskådligt vilket gör det av vikt att klargöra hur begreppet ska förstås här. I en mer övergripande definition kan 'diskurs' förstås som en sammanhängande helhet av språkbruk, värdestaser och uttryck (NE s.v. diskurs). Utmärkande för den kritiska diskursanalysen är att begreppet ges en tredimensionell struktur var beståndsdelar utgörs av: social praktik, diskursiv praktik och text (Fairclough 1989, s.19).

Sociala praktiker är de relativt bestämda strukturer som omger sociala aktiviteter. Ett exempel är professors maktposition i förhållande till studenten under ett seminarium. Studenten, i det här fallet, fostras in i önskvärda beteendemönster och normstrukturer enligt universitetets sociala praktiker. De sociala praktikerna villkorar och upprätthåller studentens handlingsmönster genom att individen uppfyller det förväntade beteendet på seminariet, till exempel väntar på ordet och använder en lämplig terminologi (Fairclough 1989, s.22). När individen handlar efter förväntade normer konstitueras och reproduceras sociala praktiker; omvänt konstrueras och förändras praktikerna om en frångår det förväntade. Individen ska inte ses som en passiv mottagare utan en handlande aktör som deltar i de sociala praktikernas utformning (Fairclough 1989, s. 17). Sociala praktiker genomsyrar hela samhället – från individnivå och vidare upp till institutioner och sociala grupperingar.

Den diskursiva praktiken är konsumerandet och producerandet av text i talad eller skriven form, texten i sin tur är språket som produceras inom en diskursiv praktik. Språkbruk är en handling som används i sociala aktiviteter för att konstituera och konstruera sociala praktiker. Något förenklat är en språkhandling en process i tre steg; i) En individ tolkar subjektet i relation till en social praktik; ii) individen utför en språkhandling till en mottagare i relation till social praktik; iii) individen reproducerar då social praktik vilket konstituerar rådande ordning eller omvänt upplöses och förändras praktikerna om man i stor utsträckning frångår det förväntade (Fairclough 1989, s. 33). Språket och Socialpraktik kan ses som i en relation av dymaniska motsättningar här handlande formas och villkoras av inbördes strukturer (Fairclough 2010, s. 59). Språket och den sociala praktiken formar och villkorrar således varandra. Diskursen är språkhandlingar (och andra kommunikativa faktorer som kroppsspråk och bilder) som en del av den sociala praktiken. Inom den kritiska diskuranalysisen studeras diskursen i relation till andra sociala praktiker, vilket även kan vara icke-diskursiva element (Fairclough 1989, s.30ff).

2.1.2 Ideologi och rättigheter

Med benämningen ”ideologi” förs kanske tankarna till politikens sfär, med, dess marxister och liberalister som tydliga bärare av omfattande tankesystem. Det är en association som givetvis är korrekt, men här används begreppet ideologi i en vidare mening. Allt från matspalter i Hemmets Journal till en utläggning om nationell identitet innehåller ideologiska element i någon mening. En diskurs har nämligen alltid en ideologisk funktion som upprätthåller eller utmanar ojämnliska maktförhållanden mellan olika grupper i samhället, men denna funktion är närvarande i en varierande utsträckning beroende på ämnesområde (Fairclough 1989, s.88). En ideologi kan förstås som ett system bestående av värden, normer, betydelser och trosföreställningar (Fairclough 2010, s.59).

Som bekant finns det en rik repertoar av ideologiska åskådningar i samhället. De olika ideologierna växer fram ur det faktum att individer har olika positioner i samhället och därmed olika intressen. En ensamstående trebarnsfar kan till exempel antas ha andra intressen än en kvinnlig IT-miljardär. Individer med likande intressen bildar sociala grupper, som i sin tur hamnar i maktkonflikt med andra grupper som har konkurrerande intressen (Fairclough 1989, s.88). Gruppen ger individen en social identitet och det skapas en gemenskap mellan medlemmarna (Fairclough 1989, s.84). En ideologisk diskurs påverkar hur handlingar utformas och därmed den materiella verkligheten och den sociala praktiken (Fairclough 2010, s.59).

En ideologisk åskådning verkar styrande på individens handlingar och sätt att betrakta och återge verkligheten. Språkhandlingar som ger uttryck för idéer och kunskap är en spegling av individens specifika ideologiska intressen. Både produktionen och konsumtionen av text är ideologiskt kodade. I produktionen återges verkligheten i relation till producentens ideologiska föreställning; i

konsumtionen tolkar mottagaren texten utifrån sitt ideologiska perspektiv (Fairclough 1989, s.60ff.). Ideologier skapar identiteter och ”vi och dom”-förhållanden vilket kan utnyttjas för olika former av rättighetsanspråk (Fairclough 1989, s.84).

Ideologiska strider sker med hjälp av språket, när olika meningsmotståndare försöker övertala varandra i frågor om hur verkligheten djupast sett är beskaffad; Ideologiska strider utkämpas även på ett språkligt plan om rätten att definiera ords betydelser och värdeladdningar (Fairclough 1989, s.88; 2010, s.442). Dessa förhållanden är högst relevanta för den aktuella studien, ty först när individen definieras och tillskrivs värdet av att vara en rättighetsinnehavare ges den reella möjligheten att ställa berättigade anspråk på en institution eller annan person. För att en rättighet ska kunna utövas krävs erkännande av en motsvarande skyldighet hos en motpart (Orendt 2002, s.17).

Rättigheter är ideologiskt betingade och vilar på moraliska och/eller rättsväsendets normer. Moraliska normer formas och existerar i samhällets sociala praktik och är inte alltid nedpräntade i lagboken. Moraliska principer är komna ur kritiskt tänkande och överensstämmer inte alltid med samhällets normer i social praktik. Sådant syntes exempelvis när den moraliska principen om universella mänskliga rättigheter först introducerades på 1600-talet. Då var det en kontroversiell tanke, vida skild både från traditionell hierarkisk feodalism och kunglig absolutism och, naturligtvis, allt kvarlevande slaveri. Mänskliga rättigheterna har nu kommit upptas i samhällets normer och inkorporerats i lagar. Den politiska makten stiftar lagar för att styra den sociala praktiken och moraliska normer överlappar statens lagar. Mänskliga rättigheter omfattas ibland av sanktionerade lagar, men på många håll existerar de bara som moraliska rättigheter (Orendt 2002, s.27ff).

Det finns konkurrerande diskurser som står i antagonistiska eller stödjande förhållanden till varandra, och dessa ordnas sinsemellan genom olika maktåtgärder. Att ha tillgång till sådana gör det möjligt att med legitimitet etablera och upprätthålla sociala praktiker (Fairclough 1989, s.46; 2010, s.650). Diskursen ordnas mer konkret med hjälp av olika utestängningsmekanismer som reglerar vilka språkhandlingar som är godtagbara och vem som har rätten att yttra sig. Det finns flera typer av utestängningsmekanismer, till exempel: själv censur (Foucault 1971:7), disciplinära åtgärder för att undvika avvikelser från den normaliserade ordningen (Foucault, 1974:210) och vidare dold standardiserad ordning (Fairclough 1989, s 59-62). Den effektivaste utestängningsmekanismen är den sistnämnda.

2.2 Bilden av den irreguljära immigranten

Ett begrepps betydelse och värde tillskrivs genom den öppna samhällliga diskursen, där olika ideologiska strukturer konkurrerar om att forma den bild som

skall bli vedertagen, vilket även är fallet med den irreguljära immigranten. Som det konstaterades inledningsvis syftar begreppet irreguljär immigrant till en individs juridiska status i ett bestämt vistelseland. I mer vardagliga ordalag används ofta begreppet ”papperslös” liktydigt med ”irreguljär immigrant”. En benämning som är mindre vanlig är ”illegal invandrare”, en term som för associationerna till någon form av kriminalitet (Ekvall et.al 2010, s.270f). Den irreguljära immigranten bryter mot statens villkor för vistelse i landet men inte per se mot det allmänna rättsmedvetandet eller etiska normer (detta varierar dock i åsiktskorridoren). Den irreguljära immigranten kan med fördel ses och förstås som en individ som lever i avsaknad av statens tillstånd, då individens irreguljära status är definierad genom avvikelsen från villkoren för en reguljär vistelse (Duvell 2011, s.286).

Sedan slutet av 1980-talet har den irreguljära immigrationen kommit att högpolitiserats i Europa. Efter järnridåns fall infördes hårdare gränskontroller och strängare villkor för människor som sökte sig till Europa. Möjligheten att få arbetstillstånd eller en asylansökan godkänd försvårades av staternas allt mer återhållsamma politik. Det var ett försök av Europas stater att begränsa belastningen från människor från krigshärjade områden och utvecklingsländer. När den lagliga vägen till Europa försvårades samtidigt som behovet av skydd och utkomstmöjligheter kvarstod, kom den irreguljära immigrationen att öka (Duvell 2011, s. 287ff).

I den politiska diskursen utkristalliserades en diskursiv skiljelinje mellan de som ansåg att den irreguljära immigrationen var en konsekvens av den fokuserade statens restriktiva villkor eller de som framhöll att individen ensamt bar ansvaret för sin irreguljära situation (Duvell 2011, s.276). Kritiska röster menade att den irreguljära immigranten medförde ökade bördor för samhällets välfärdsystem och antogs luckra upp den allmänna samhällsmoralen (Boswell 2014, s. 47). Den irreguljära immigranten skrevs in i en hotbild som kom att variera mellan stater: Under 1990-talet omdefinierades den irreguljära immigranten i fransk diskurs, från att ha tillskrivits rollen som offer till en hotfull individ (Vollmer 2011, s.320); I Östeuropa framhölls den irreguljära immigranten som ett hot mot den sociala säkerheten (ibid., s.322); Slovakien har gått steget längre och varnar för att irreguljära immigranter sprider sjukdomar och kriminaliserar samhället (ibid., s.322); I Grekland finns en rädsla att den irreguljära immigranten ska förminska den nationella identiteten (ibid., s.323). Det är möjligt att utläsa tre grunddrag: *hot mot allmänna välfärdsystemet, hot mot den nationella kulturen samt mot nationell säkerhet* (ibid., s.325). Det politiska gensvaret mot hotbilden blev att retorisk förordad hårdare tag mot den irreguljära immigranten. Ofta stannade den politiken vid retorik på grund av internationells normer och lagstiftning (Boswell 2014, s.47f).

Kort om irreguljär immigration i Sverige

I Sverige beräknas mellan 10 000 och 50 000 individer leva som irreguljära immigranter (Envall et.al 2010, s.268). Enligt rapporter som Röda korset har

publicerat utgörs merparten av de irreguljära immigranterna i Sverige av asylsökande som fått avslag. Det finns indikationer att den irreguljära immigrationen har kommit att öka sen början av 1990-talet som en konsekvens av en mer restriktiv asylpolitik (SOU 2006:37, s.290).

I de skandinaviska länderna är tillgången till arbets- och bostadsmarkanden bunden vid personnumret, vilket gör det svårt för irreguljära immigranter att få anställning och boende på den formella marknaden. Den irreguljära immigranten hänvisas till den informella sektorn där det ofta råder otrygga arbetsförhållanden och icke-avtalsenliga löner (Envall et.al 2010, s.275f). Irreguljära immigranter som har ekonomiska skäl för sin vistelse söker sig ofta till länder med en större informell sektor än Sverige, till exempel Italien och Spanien (Duvell 2011, s.293).

Då sökandet efter karaktäriserande drag handlar om människor som av naturliga skäl inte vill tillkännage sig för svenska myndigheter går det inte att generalisera i någon högre utsträckning om irreguljära immigranter eller att fastställa siffror. Information om den irreguljära immigranten är oftast uppskattningar eller i värsta fall gissningar, som i det här sammanhanget, liksom kanske överlag, bör tas med en nypa salt (Envall et.al 2010, s.270).

3 Metod

Som det tidigare har framgått tjänar den kritiska diskursanalysen både som teori och metod i denna uppsats. Med den kritiska diskursanalysen är det möjligt att undersöka språket utöver ren semantik och lingvistik, eftersom språkhandlingar studeras i relation till social praktik. Språket som produceras och konsumeras inom en diskursiv praktik resulterar i text, i talad eller skriven form. Texter är ideologiskt kodade genom att textproducenten återger verkligheten utifrån specifika intressen. Med hjälp av den kritiska diskursanalysen kan texter dekonstrueras och systematiseras, vilket synliggör diskursens ideologiska struktur (Fairclough 2010, s.59).

Mitt primärmaterial utgörs av texter i form av de två angivna riksdagsdebatterna. Texterna är medel för att undersöks den politiska diskursen om irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård i Sverige. Diskursen studeras utifrån två ideologiskt skilda rättighetspraktiker: mänskliga rättigheter och den politiska gemenskapens rättigheter, vilka presenteras nedan. Den kritiska diskursanalysen gör det möjligt att belysa hur den politiska diskursen har förhållit sig till den irreguljära immigranten och dennes rättighetsanspråk. Jag undersöker följaktligen inte riksdagsdebatterna med strävan att redogöra för debattens hela innehåll och struktur, utan utgår från mina valda begrepp. För att undersöka den diskursiva förändring, som föregick riksdagsbeslutet att omsätta mänskliga rättigheter till svensk lag, är mina valda studieobjekt skilda i tid. Riksdagsdebatterna ägde rum 2008 respektive 2013. I min undersökning har jag uteslutande använt mig av debatternas transkriberade versioner

Den kritiska diskursanalysens ömma akilleshäla är dess bristande objektivitet. Texter får en ideologisk kodning genom att konsumenten tolkar in sin egna kognitiva verklighetsuppfattning och värderingar, i det här fallet mina föreställningar. Jag har dock aktivt försökt att reducera påverkan från detta. Jag har valt bort delar av texten som kan vara missvisande givet ambitionen att ge en representativ bild och i stället gjort välvilliga tolkningar. Slutligen har jag relativt strikt låtit mig styras av analysens schemat (som presenteras nedan) för att minska mitt eget ”omenvetna” inflytande över resultatdelen (Fairclough 1989, s.60ff.).

3.1 Grunder för rättighetsanspråk

3.1.1 Medborgarskapet – Rättigheter i den politiska gemenskapen

Medborgarskapet är det formella medlemskapet i en nationell politisk gemenskap. Rent juridiskt syftar medborgarskapet till den rättsliga förbindelse som finns mellan individ och stat som reglerar: frihet, rättigheter och skyldigheter (SOU 2013:29, s.14-15). Medborgarskapet är dock mer än sin funktionella innebörd, det är tillträdet till en kollektiv identitet – ett ”vi” (Benhabib 2004, s.145). Den kollektiva identiteten kommer av en delad historia som har gett upphov till en viss samstämmighet gällande normer och kultur. Kollektiv identitet ska inte förväntas med social identitet (vilken tas upp ovan) som är olika sociala grupperingar i en heterogen samhällskropp (Benhabib 2004, s 208-210).

Välfärdstatens logik bygger på omfördelningen av finita nyttor mellan medlemmarna inom den politiska gemenskapen (Boswell 2014, s.45). Omfördelningen sker genom att medborgaren och staten vardera har specifika förpliktelser. En specifik förpliktelse kommer av individens eller statens bestämda förhållande till andra människor inom en gemenskap, till exempel en familj eller en medborgare. För att förenkla går det att titta närmare på familjens struktur: I en familj har medlemmarna större plikter mot individerna inom gemenskapen, än till människorna utanför. Föräldrarna har en större plikt att hjälpa sina egna barn med läxor, än att hjälpa grannens barn. I ett större perspektiv har medborgaren specifika förpliktelser gentemot den statliga gemenskapen. Medborgaren är förpliktigad att till exempel lyda lagen och att betala skatt efter bästa förmåga. Förpliktelserna är specifika eftersom de är fastställda och reglerade i lag genom samhällets olika institutioner. Genom att fastställa individens specifika förpliktelser skapas rättigheter. Om medborgarna har den specifika förpliktelserna att ombesörja en subventionerad sjukvård för medlemmarna i den politiska gemenskapen – skapas också rätten till sjukvård (Habermas 1997, s.143).

En spänning uppstår mellan medborgarnas intressen och den transnationella rörelsen av människor. Meningsskiljaktigheter uppstår gällande ansvaret för individen utanför den politiska gemenskapen. Ett inkluderande av tredje part resulterar i mindre nyttor att omfördela inom gemenskapen (Boswell 2014, s.45). Parallellt finns principer såsom de mänskliga rättigheterna som på andra grunder kan anses behöva respekteras (Orend2002, s.68ff).

3.1.2 Mänskliga rättigheter

De mänskliga rättigheterna vilar på grundantagandet att individen som kännande förnuftsvarelse har ett intrinsiskt värde som kombinerat med universalismens lagar ger oförtytliga rättigheter. Det betyder att endast i egenskap av att vara människa är det möjligt att ställa vissa berättigade anspråk på omvärlden. Mänskliga rättigheter är av moralisk natur och apolitiska. De kan därigenom anses giltiga oavsett nationell lagstiftning (Ramji-Nogales 2014, s.708).

Idén om mänskliga rättigheter kan spåras till teologin och naturrättsliga teorier. Enligt sådan teori är en naturrättslig lag obestridbar i kraft av att alltid

vara sann, vilket skiljer sig från samhällets konstruerade lagar som baseras på mänskligt förnuft. Om de mänskliga rättigheterna godtas som naturrättsliga lagar är de alltid giltiga oavsett nationell lagstiftning och samhällets praktik. Tyvärr medför idén om naturrättsliga lagar en del svårigheter: hur vet vi att de finns? hur vet vi vilka rättigheter som följer av naturrättslig lag? (Bauhn 2006, s.47).

För att undvika dessa svårbesvarade frågor kan mänskliga rättigheter ses som komma ur tankar och idéer om individers lika värde. Individens värde kan då förstås som egenskaper vilka tillskrivits människan. Då de mänskliga rättigheterna inte tolkas som naturrättsliga lagar behöver de rättfärdigas på något sätt (Orend 2002, s.17ff). Detta rättfärdigande sker genom hänvisningar till universalismen - lagar om vad samtliga medlemmar i människosläktet bör ha rätt till (Bauhn 2006, s.17). De mänskliga rättigheterna förutsätter då ett erkännande och existerar inom en social praktik (Orend 2002, s.44ff).

FN's konvention om de mänskliga rättigheterna fick politiskt genomslag efter andra världskrigets fasor. Konventionen syftade till att skydda individen mot den suveräna statens godtycke och våld. I FN's konvention förkunnas att "[v]ar och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna familjens hälsa och välbefinnande, inklusive [...] hälsovård" (Art 25) (Regeringskansliet 2011, s.6). Sjukvård är klassificerat som ett av de basala behov som är en mänsklig rättighet och anses gällande oavsett individens juridiska status i sitt vistelseland, eftersom rättigheterna är tillskrivna individen och inte grundas i medborgarskapets logik (Ramji-Nogales 2014, s.702)

Även om samtliga av Europas länder har undertecknat FN's konvention om de mänskliga rättigheterna har sjukvård fortsättningsvis främst kommit att definieras som en medborglig rättighet. Den irreguljära immigranten saknar ofta de reella möjligheterna att få adekvat sjukvård. Rädslan för att få myndigheters uppmärksamhet och för höga avgifter avskräcker från att söka vård. Irreguljära immigranter är en socioekonomiskt svag grupp med dåliga förutsättningar för att betala sjukhusräkningar (Lomba 2011, s.360f).

3.2 Textanalytiskt verktyg

Jag har valt att utgå från Norman Fairclough analyschema som presenteras i boken "Language and power"

Texten angrips på två sätt i analysprocessen: dels en detaljorienterad analys på mikro-nivå, dels en mer övergripande på makro-nivå. Undersökningen genomförs i tre steg: beskrivning, tolkning och förklaring. Det först nämnda är mikro-orienterat och det senare är på makro-nivå. Jag har delvis anpassat Fairclough analysapparat för att mer överensstämma med uppsatsens syfte.

1. *Beskrivning* - i det här steget redogörs för textens formella egenskaper. Undersökningen är inriktad på de systematiska ordval som fungerar som medel för att bygga upp en diskurs, detta görs i tre steg:

i) *Erfarenhetsmässigt* ("experientialt") värde. Här analyserar hur text är ideologiskt kodad genom vokabuläret. Begrepp kan vara ideologiskt förankrade i sig själva, som solidaritet och liberal. I andra fall kan ord samlokaliseras och klassificeras för att undersökas i diskursen (Fairclough 1989, s. 112-118).

ii) *Relationella värden* är de sociala relationer som gett upphov till diskursens utformning. Som ett resultat av sociala processer anpassas språkbruket efter situationen, såsom att lärare och elev har ett formellt förhållande och därigenom ett mer formellt språkbruk än förälder och barn (ibid).

iii) *Expressiva värden*: det är ordval som ger uttryck för ideologisk förankring genom social identitet (ibid)

2. *Kontextuell tolkning*- är steget då strukturerna för yttrandena undersöks. Språkhandlingars mening studeras och klassificeras globalt och mer lokalt i fråga om koherens. Mottagares (samtalsdeltagares) reaktioner studeras, särskilt vad gäller vilka tolkningar de ger av situationen och intertextualiteten, diskurstyper samt skillnader och förändringar (Fairclough 1989, s. 161).

3. *Förklaring* – I det här steget relateras diskursen till social process och praktik. Det analyseras följande: vad är de sociala villkoren; vilka är de ideologiska villkoren; samt vad har diskursen för effekter, d.v.s. bidrar diskursen till att förändra eller till att vidmakthålla rådande maktförhållanden (Fairclough 1989, s. 162f).

4 Resultat

4.1 Riksdagsdebatt om ”Lag om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.”

Riksdagsdebatten ägde rum tisdagen den 20 maj 2008. I det inledande anförandet fastslås att debatten ska behandla asylsökandes rätt till hälso- och sjukvård (Betänkande 2007/08:SfU8), men att diskussionen också har kommit att handla om förslagets exkluderande av den irreguljära immigrantens tillgång till subventionerad vård. Irreguljära immigranter hade 2008 ingen laglig rätt till subventionerad vård och kritiken från FN-inspektören Paul Hunt låg fortfarande nära i tid.

4.1.1 Beskrivning

Erfarenhetsmässigt värde

I texten framträder en tydlig ideologisk skiljelinje mellan förespråkarna för irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård och deras meningsmotståndare. Politikerna som definierar subventionerad vård som en rättighet kommen av en politisk gemenskap, framhåller den irreguljära immigranten som en *aktiv aktör* med *valmöjligheter* och *intressen*. Irreguljära immigranter beskrivs som ”människor som har sökt sig till Sverige [...] och väljer att inte ge sig till känna för svenska myndigheter” (prot. 2007/08:115, anf.17). Genom att definiera den irreguljära immigranten som en välinformerad individ som tagit ett beslut att irreguljärt vistas i Sverige antyds implicit att staten har ett begränsat ansvar att tillhandahålla omsorg för immigranten genom att i generella termer hänvisa till ”[d]en som *aldrig ens varit intresserad* av att söka asyl [...]” (prot. 2007/08:115, anf.53).

Förespråkarna för irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård beskriver, till skillnad från motståndarna, individen såsom varande utan valmöjligheter. Den irreguljära immigranten definieras som *ett offer*, flyende från krig och den globala ekonomins struktur. Ett typexempel är ”[m]an talar om att de papperslösa har sig själva att skylla för att de finns här. De kan bara åka hem - som om det vore en enkel sak att återvända till *stening i Iran* eller till fängslande och *tortyr i Bangladesh*” (prot. 2007/08:115, anf.59). Genom att definiera den irreguljära immigranten som offer med ytterst begränsade valmöjligheter antyds att staten har ett ansvar att ombesörja subventionerad sjukvård för samtliga som

vistas inom dess territorium Den irreguljära immigranten beskrivs systematiskt som; *rädd, livrädd och maktlös*. I texten framställs den irreguljära immigranten flertalet gånger utifrån sin fysiska kropp ”[h]ar inte en papperslös händer, organ, lemmar, *kropp, sinnen, känslor* och passioner? Drabbas inte han av samma sjukdomar[...] som medborgare” (prot. 2007/08:115, anf.2). Genom hänvisning till den fysik kroppen förmänskligas den irreguljära immigranten vilket underförstått rättfärdigar universella rättigheter

Relationella värden

Texten är tydligt präglad av två ideologiskt skilda praktiker. Förespråkare för irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård försöker föra en diskussion om moraliska principer - ofta med grund i känslargument. Det förekommer positioneringar i debatten som; ”[...]jag undrar vad det är för blå dunster som Ulf Nilsson försöker slå i oss som lyssnar”. (prot. 2007/08:115, anf.35)

Motståndarsidan gensvar är att sakligt försöka återgå till huvudsyftet med riksdagsdebatten, att besluta om asylsökandes vårdmöjligheter. Makten över diskursen söks genom ordningsperspektiv: ”[...] lindrigt uttryckt, en något yvig debatt”. Känslargumenten bemöts genom formell framställning om olika regler och sakförhållanden.

Expressiva värden

Det framkommer expressiva värdeyttringar som ger uttryck för politikerns kognitiva verklighetsuppfattning. Politikerna positionerar sig genom att normativt argumentera för sin sak. Vanligt bland dem som inte stöder subventionerad vård för irreguljära immigranter är utlåtanden av typen: ”jag anser att det finns en klar skillnad mellan vuxna människor som fattar ett *aktivt beslut* att inte ge sig till känna ” (prot. 2007/08:115anf.17). En tydlig skillnad görs mellan barn och vuxna, då barnet beskrivs som: ”helt beroende av sina föräldrar och av samhället i övrigt, och de kan sällan påverka sina *föräldrars beslut*.” och att det därför ”[...] är rimligt att ge vård till barn som vistas här utan giltigt tillstånd på samma villkor som barn bosatta i Sverige” (prot. 2007/08:115, anf.63).

Förespråkarna för irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård utför ofta språkhandlingar i performativ, till exempel: ”I dag gäller det! I dag kan alla riksdagsledamöter visa *att vi står upp för mänskliga rättigheter* - en grundbult i det demokratiska samhället. Miljöpartiet kräver att de papperslösa ska få samma rätt till vård som vi andra[...] Visa att ni står upp för alla människors lika värde! ” (prot. 2007/08:115, anf.3)

4.1.2 Kontextuell tolkning

I texten definieras sjukvård genomgående som en mänsklig rättighet. Det ska inte göras någon åtskillnad mellan människor när de söker vård, till exempel

på grund av individens irreguljära vistelsestatus. Däremot uppenbaras en ideologisk skillnad mellan förespråkarna till irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård och de som anser att vårdtagaren själv får stå för sina vårdkostnader. Partierna som motsätter sig subventionerad vård till irreguljära immigranter gör det baserat på följande praktiker: specifika förpliktelser, den irreguljära immigrantens karaktär och det sluttande planets argument

I diskursen framhålls medborgarens och statens relationellt ömsesidiga förpliktelser. Det görs försök att omdefiniera FN's syn att subventionerad sjukvård är en mänsklig rättighet, genom att hänvisa till artikel 22 där det refereras till samhällsmedlemmar. Det understryks att "en medlem i något har normalt rättigheter och *skyldigheter*" (prot. 2007/08:115, anf.64). En skillnad görs mellan medborliga rättigheter och mänskliga rättigheter. Frågan som ställs är "[v]ilka är det primärt som svensk lag och svensk migrationspolitik är till för att skydda? Är det de som är papperslösa och som inte *vill* söka sig till myndigheterna för att få papperslöshetsstatiet att upphöra?" (prot. 2007/08:115, anf.17)

I texten betonas att det är svenska skattebetalare eventuellt kommer att bekosta den irreguljära immigrantens subventionerade vård. Detta är problematiskt eftersom individen har valt att vistas i landet utan tillstånd. Det görs en åtskillnad mellan barn och vuxna som lever irreguljärt baserat på val samt å andra sidan, barn som vistas i Sverige "utan eget vållande" (prot. 2007/08:115, anf.4; anf.54).

Det sluttande planets argument kan förklaras som att ett beslut leder till den dominoeffekt som till slut leder något negativt. I texten framhålls att det svenska samhället "måste sända ut enhetliga signaler[...]det finns problem med att erbjuda människor som saknar tillstånd att vistas i landet tillgång till det svenska välfärdssystemet" (prot. 2007/08:115, anf.62). Implicit antas att subventionerad sjukvård leder till ett slags godkännande av den irreguljära immigrantens vistelse och att detta ökar Sveriges attraktionskraft.

De partier som förordar irreguljära immigranternas rätt till subventionerad vård gör det genom hänvisningar till FN's konvention om de mänskliga rättigheterna samt till individens fysiska attribut och lidande (prot. 2007/08:115, anf.2). Medborgarskapets logik utmanas retoriskt genom frågor, såsom:

"Är man i första hand människa eller är man i första hand medborgare? Ska de mänskliga rättigheterna vara medborgerliga rättigheter, något man förtjänar [...]Är det då man så att säga tillkämpar sig de mänskliga rättigheterna, eller har man dem av födsel och ohejdad vana bara för att man är människa? Mitt svar på den frågan är: Mänskliga rättigheter är mänskliga" (prot. 2007/08:115, anf.2)

Att den irreguljära immigranten framställs som en maktlös individ utanför samhällets trygghetsystem är ett sätt framhäva Sveriges ansvar mot de svaga. Genom att den irreguljära immigranten identifieras som ett offer ökar nationens plikt att följa FN's konvention om de mänskliga rättigheterna (prot. 2007/08:115, anf.2). Det uttalas att målet måste vara att Sverige har en lagstiftning som

överensstämmer med FN's konvention (prot. 2007/08:115, anf.1). Upprepade hänvisningar sker till internationella lagar, som ett steg i strävandet att få ökad legitimitet för den politiska ståndpunkten (prot. 2007/08:115, anf.9). FN-inspektören Paul Hunts utlåtande om att subventionerad vård bör vara en mänsklig rättighet är också frekvent förekommande i debatten (prot. 2007/08:115, anf.63).

4.1.3 Förklaring

De partier som motsätter sig irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård understrycker att individen gjort ett val att vistas irreguljärt eller ” inte ens varit intresserad av att söka asyl utan kommer för att arbeta svart har inte följt de lagar och regler som gäller för alla andra i Sverige” (prot. 2007/08:115, anf.52). Att individen har gjort ett frivilligt val, leder till att välfärdstaten ges ett mindre ansvar för den irreguljära immigranten. 2008 hade den irreguljära immigranten inte lagstadgad rätt till subventionerad sjukvård, således var den här praktiken inslag i en institutionell maktposition. För att vidhålla den maktpositionen används främst konsekvensargument.

Att det blir problematiskt om gratis sjukvård definieras som en mänsklig rättighet - när dras då gränsen mellan medborgaren och icke-medborgaren? (prot. 2007/08:115, anf.17). Undrande påståenden ställs såsom huruvida den irreguljära immigranten ska ”[...] ha samma rättigheter som de som följer lagar och regler och betalar skatt” (prot. 2007/08:115, anf.52). Med retoriska frågor argumenteras för den svåra gränsdragning som kommer uppstå; kommer till exempel den irreguljära immigranten att ha rätt att ställa sig i bostadskö, eller vara garanterad en viss ekonomisk levnadstandard (prot. 2007/08:115, anf. 17; anf. 23). Ett citat som utgör ett försök att sammanfatta argumentationen är:

”I så fall har vi kommit till stadiet att vi faktiskt har fri invandring till Sverige. Ideologiskt skulle ingen vara gladare än jag om vi kunde välkomna detta. Men jag tror att en förkrossande majoritet här i kammaren inte är beredd att diskutera de förändringar av välfärdssystemet som det skulle komma att kräva. Jag har också svårt att se att vi skulle kunna tillförsäkra människor som väljer att inte ge sig till känna för svenska myndigheter bättre människor som väljer att inte ge sig till känna för svenska myndigheter bättre rättigheter och en större tillgång till svensk vård än vad vi ger turister.” (prot. 2007/08:115, anf.17)

Vidare antas den irreguljära immigrationen bidra till ett växande skuggsamhälle, vilket har *negativa konsekvenser* för samhället och individer som uppehåller sig utan tillstånd. (prot. 2007/08:115, anf.52)

Förespråkarna för irreguljära immigranternas rätt till subventionerad sjukvård har en relativt enkel taktik för att försöka ändra diskursens ideologiska struktur.

Huvudargumenten är att alla människor är lika i värde och är därför berättigade en viss uppsättning basala rättigheter. Subventionerad sjukvård är att klassificera som mänsklig rättighet oavsett individens vistelsestatus. Eftersom de mänskliga rättigheterna här ses som förhandlingsbara, antas att det ligger andra faktorer bakom att rättigheterna inte blir omsatta i lag. En huvudfaktor som framställs är att motståndarna ser frågan som en del av migrationspolitiken, till exempel att moderaterna blandar ihop sjukvårdspolitik och migrationspolitik. (prot. 2007/08:115, anf.11). Ett typexempel på argumentationen är:

”Det är så tydligt att barn ska ha vissa rättigheter, medan vuxna inte ska ha det. Avgörande är att se detta som en migrationspolitisk fråga, om man ska ha det perspektivet[.]Ser man det som en fråga om rätt till vård finns det ingen anledning att skilja på barn och vuxna. Då är det snarare alldeles uppenbart att både barn och vuxna ska få rätten till vård på lika villkor. (prot. 2007/08:115, anf.20):

4.2 Riksdagsdebatt om ”Hälso- och sjukvård till personer som vistas i Sverige utan tillstånd”

Riksdagsdebatten äger rum den onsdagen den 22 maj 2013. I debatten behandlas den lagändring som senare kommer att resultera i att irreguljära immigranternas tillerkänns rätten till subventionerad sjukvård. Lagen reglerar landstingens skyldighet att erbjuda personer som vistas i Sverige utan tillstånd subventionerad hälso- och sjukvård (inklusive tandvård) som inte kan anstå, inklusive mödrhälsovård, preventivmedelsrådgivning samt vård vid abort. Vid tidpunkten för debatten har ett nytt parti, Sverigedemokraterna, kommit in i riksdagen. I debatten särskiljer sig Sverigedemokraterna från de andra partierna; jag har därför tagit beslutet att skriva ut partibeteckningen.

4.2.1 Beskrivning

Erfarenhetsmässiga värden

Framträdande i texten är att den irreguljära immigranten tillskrivs varierande karaktärsdrag. Partier som uttryckligen ställer sig positiva till irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård framhåller individen som ett offer för globala orättvisor. Den irreguljära immigranten är identifierad som medlem i en oerhört utsatt grupp eller i den mest utsatta (prot. 2012/13:109, anf.1). Det refereras systematiskt till den irreguljära immigrantens känsloliv, hur individen lider av: *ångest, rädslor* och *social isolering*. Frekvent sammankopplas den

irreguljära immigranten med möjliga trauman och övergrepp som individen har genomlevt (prot. 2012/13:109, anf.31). Förespråkarnas textproduktion är ideologiskt kodad genom att den irreguljära immigranten tillskrivs ”mänskliga drag” som kan kopplas till känslor och social utsatthet

Begreppet mänskliga rättigheter får en tydligt framträdande roll i 2013 års debatt. Upprepade gånger fastställs att sjukvård är en mänsklig rättighet vilket tillskrivs värdet av att vara *okränkbar och absolut*. Sverigedemokraterna är ensamt parti att inte definiera subventionerad sjukvård som en mänsklig rättighet.

Sverigedemokraterna beskriver de irreguljära immigranterna som *oföretagsamma, illegala och kriminella*. Följande citat är talande: ”[papperslösa är] människor som har tagit sig in i landet utan att ens bemöda sig om att söka uppehållstillstånd” (prot. 2012/13:109, anf.2).

Medborgarens rättigheter ges en större betydelse 2013 än 2008. Detta sker främst på sverigedemokraternas initiativ. Medborgaren tillskrivs egenskaper som *offer, slitande och skattebetalare*. Sverigedemokraterna tillskriver medborgaren egenskaperna hos en person som ”betalat skatt och gjort rätt för sig och arbetat – (men) på ålderns höst måste komma *med håven och tigga om pengar* för att de ska ha råd att köpa mediciner” (prot. 2012/13:109, anf.20)

Relationella värden

Utmärkande är att det sker en aktiv distansering gentemot Sverigedemokraternas politik och den värdegrund partiet kommit att representera. Språkhandlingar tydliggör skillnaden mellan det talande subjektets ställningstagande och Sverigedemokraternas politik: ”[...] där går skiljelinjen, Björn (Söder), mellan dig och mig” (prot. 2012/13:109, anf.47) , eller: ”för vi har inte samma människosyn över huvud taget[...]” (prot. 2012/13:109, anf.44 P) och deklARATIONEN att ”[Sverigedemokraterna] och jag aldrig kommer att komma överens” (prot. 2012/13:109, anf.73)”

Retoriska frågor är frekvent förekommande och är ofta centrerade kring papperslösas privilegier vilka medborgare saknar (enligt sverigedemokraterna) (prot. 2012/13:109, anf.3). Typexempel: ”Anser Miljöpartiet att det är rättvist att svenskar inte har råd att betala för vård och mediciner medan personer som vistas *illegalt i landet ges privilegier som svenska folket saknar* i form av avgiftsfri sjukvård och tandvård och avgiftsfria mediciner?” (prot. 2012/13:109, anf.32)

Expressiva värden

De språkhandlingar som ger uttryck för subjektets ideologiska tillhörighet är uttryck som: ”Äntligen [...]papperslösa, få rätt till sjukvård” (prot. 2012/13:109, anf.63),”För mig personligen och för oss här inne i dag är det en glädjens dag.” (prot. 2012/13:109, anf.69) och att det är ett rimligt förslag.

Den som särskiljer sig från, den annars ganska samstämmiga debatten är åter Björn Söder som kommenterar: ”[att det är en] skammens dag (prot. 2012/13:109, anf.2)” och ”Oftast använder man FN:s deklARATIONEN om mänskliga rättigheter så att

man tolkar den som fan tolkar Bibeln, om ni ursäktar mitt språkbruk” (prot. 2012/13:109, anf.32).

4.2.2 Tolkning

Precis som i 2008 års riksdagsdebatt går det att urskilja en sida som förespråkar irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad vård samt en sida som anser att det är en rättighet som kommer ur en politisk gemenskap.

Den klart dominerande ståndpunkten bland regeringspartierna är att subventionerad sjukvård är att betrakta som en mänsklig rättighet. Rätten till hälsa anses vara en okränkbar rättighet som inte kan bindas till medlemskapet i en politisk gemenskap. Sverige beskrivs som ett land där mänskliga rättigheter inte får vara förhandlingsbara. De mänskliga rättigheterna framställs som speciellt riktade för att skydda de svaga, rättslösa och utsatta. Med andra ord ska de mänskliga rättigheterna speciellt skydda människor med de attribut som tillskrivits den irreguljära immigranten (prot. 2012/13:109, anf.8). Att fatta beslutet att irreguljära immigranter ska ha tillgång till subventionerad vård beskrivs som en enkel och okomplicerad process: ”I dag får vi vara med om att fatta ett beslut som är lätt att fatta” (prot. 2012/13:109, anf.13). Det uttrycks tydligt att ”[...] vara papperslös, herr talman, är inte att vara rättslös! (Applåder)” (prot. 2012/13:109, anf.40)

I diskursen personifieras och humaniseras den irreguljära immigranten genom att det tas upp specifika fall när individen inte vågat eller haft ekonomisk möjlighet att söka vård. Det kan tolkas som ett sätt att skilja individen från gruppen och väcka sympati hos meningsmotståndaren. Ett talade exempel är:

”Varje gång de lade om bandaget svimmade hans pappa av smärta. Det är en skam för Sverige att det har fungerat så hittills, att människor inte har behandlats som människor och att sjukvårdspersonal har gjorts till bödlar”. (prot. 2012/13:109, anf.31)

Sidan, eller snarare det parti, som inte ställer sig positivt till irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård argumenterar på ett sätt som är bekant: specifika förpliktelser, den irreguljära immigranternas karaktär och det sluttande planets argument.

Sverigedemokraterna förespråkar medborgarens specifika rättigheter i en politisk gemenskap. Subventionerad sjukvård fastställs klart som en medborglig rättighet. Återigen kommer sluttande planets argument: Ett beslut att utöka papperslösas rättigheter skulle ge människor i hela världen ökat incitament att komma till Sverige utan tillstånd. Om fler människor söker sig till Sverige försämras villkoren för den svenska medborgaren. Det skulle leda till att finita nyttor delades på fler. Det framförs också att irreguljära immigranternas vilja att lämna Sverige skulle försvagas ytterligare om de åtnjöt rätten till subventionerad vård. Slutligen antas den irreguljära immigranten bygga upp ett alternativt

skuggsamhälle som missgynnar medborgaren, eftersom det skulle leda till exempelvis försämrade arbetsvillkor. (prot. 2012/13:109, anf.2)

Sverigedemokraterna tillskriver medborgaren rollen som offer för den irreguljära immigrantens vistelse. Det beskrivs hur de övriga riksdagspartierna har svikit och missgynnat ”svensken”, till förmån för den irreguljära immigranten. Precis som med den irreguljära immigranten, personifieras och humaniseras nu den svenska medborgaren. Det hänvisas till en Maria Doverstål i Boden som lider av lungsjukdomen KOL. För sin behandling behöver hon kortisonpiller, något hon inte har råd med (prot. 2012/13:109, anf.2).

Det görs försök att omdefiniera och diskutera rättvisebegreppet i diskursen, till exempel: ”[ä]r det rättvist att svenska pensionärer inte har råd att betala för sin sjukvård och medicin” och ”vi för en rättvis politik, en rättvis politik gentemot dem som sköter sig.” (prot. 2012/13:109, anf.6). Då irreguljära immigranter definieras i termer av kriminalitet och oföretagsamhet exkluderas de ur gruppen ”de som sköter sig”

4.2.3 Förklaring

Övergripande beskrivs Sverige som ett land som värnar om de mänskliga rättigheterna. En mänsklig rättighet beskrivs som okränkbar och allmängiltig. Irreguljära immigrants tillgång till subventionerad vård definieras som ett av de basala behov vilket är att kategorisera som en mänsklig rättighet, i alla fall av merparten av partierna. Valet att tillskriva den irreguljära immigranten rättigheter beskrivs som enkelt och självklart. För att ytterligare legitimera irreguljära immigrants rätt till subventionerad vård definieras detta som ”sunt förnuft”. Ett typexempel:

”Herr talman! Jag håller naturligtvis med om att alla människor bör behandlas lika, men nu har vi en grupp som är oerhört utsatt, en grupp som vi vet drar sig för att söka och ta del av sin rättighet, en grupp som alla partier utom Sverigedemokraterna inte ser som kriminell.” (prot. 2012/13:109, anf.16)

Det sker en tydlig positionering gentemot sverigedemokraternas politik som har förenat majoritetsgruppen mot en gemensam motståndare. Sverigedemokraterna utmärker sig genom att tala om den irreguljära immigranten som en kriminell individ som belastar det svenska välfärdssystemet. Sverigedemokraterna vrider på offerrollen och kämpar om språkbruket. De omdefinierar den vanlige medborgaren från att ha definierats som privilegierad till att framställas som ett offer och frågar sig var rättvisan egentligen är.

”Varför ska inte alla behandlas lika? [...]: Anser Centerpartiet att det är rättvist att svenskar inte har råd att betala för sin vård eller för sina mediciner när personer som vistas illegalt i landet ges privilegier som svenska folket inte

har i form av avgiftsfri sjukvård och tandvård och avgiftsfria mediciner? Svara ja eller nej på den frågan.”(prot. 2012/13:109, anf.18)

Synen att medborgare och icke-medborgare har fundamentalt olika rättigheter ifrågasätts och bestrids av de andra partierna (prot. 2012/13:109, anf.3). Det kontrastas då med att medborgarrättigheter och den irreguljära immigrationen står emot varandra. Svaret på detta blir i sin tur:

”Det är en falsk motsättning. Vi kan säkerställa mänskliga rättigheter för alla som befinner sig i vårt land, både för dem som bor här öppet och för papperslösa, och vi kan sätta rimliga avgifter så att alla har en möjlighet att tillgodogöra sig vård. Den motsättning som Björn Söder försöker få till behöver inte finnas.” (prot. 2012/13:109, anf.23)

5 Slutstats

Den irreguljära immigrantens tillgång till subventionerad sjukvård har visat sig vara ett högpolitiserat ämnesområde, trots den tämligen låga kostnad det medför för det svenska välfärdsystemet, eftersom de irreguljära immigranterna utgörs av ett relativt litet antal individer. Vad som gör diskursen om irreguljära immigranter intressant, är inte den irreguljära immigranten som faktiskt person, utan vilka egenskaper och karaktärsdrag som tillskrivs denna individ. För att besvara min första problemformulering - *”Vilka värden anförs som legitimerande för det politiska ställningstagandet beträffande irreguljära immigranternas rättigheter?”* – vänder jag mig till narrativet om den irreguljära immigranten.

Den irreguljära immigranten är följande den text som har studerats: kriminell, informerad, aktiv, lat, ångestladdad, en kropp och ett offer. Intressant är att det finns mycket lite av verifierad information om den irreguljära immigranten, då individen av naturliga skäl inte vill tillkännage sig för svenska myndigheter. Sett ur ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv utspelas en ideologisk kamp om makten att definiera den irreguljära immigranten.

Kampen finner sin kärna i frågan om huruvida den irreguljära immigranten definieras som ett offer för den globala ekonomins struktur eller som en kriminell individ som vistas illegalt i ett land. Svaren på detta rättfärdigar olika typer av politiskt handlande. Att ha makten över språket ger möjligheten att omsätta ideologi i social praktik, vilket får konsekvenser för samhället. Genom att definiera den irreguljära immigranten som ett offer krävs ett större ansvar och ett större mått av medmänsklighet. När det refereras till den irreguljära immigrantens känslor och kropp sker det implicit för att legitimera subventionerad sjukvård som en universell mänsklig rättighet. Om en rättighet är tillskriven alla med kropp och sinne, är det en mänsklig rättighet som är tillskriven samtliga människor.

I 2008 års debatt hänvisas mycket till den irreguljära immigranten som en individ som gör aktiva och informerade val. Om den irreguljära immigranten har gjort ett val, ges individen implicit mer ansvar att bära konsekvenserna av sitt handlande. – Väljer du att vara här fast du inte får, då har du dig själv att skylla. Det refereras även till att staten måste ta ett ansvar för att komma mer irreguljära immigranter.

Under 2013 års debatt utmärker sig Sverigedemokraterna genom en tydligare positionering emot irreguljära immigranternas tillgång till subventionerad sjukvård. De värden som framhölls som legitimerande var att subventionerad sjukvård är en medborglig rättighet – inte en mänsklig.

Vilka diskursiva förändringstendenser går att urskilja under den senaste femårsperioden (ungefär)?

Mellan 2008 och 2013 finns det en stor förändring i diskursen, och den förändringen kan utläsas som effekter av Sverigedemokraternas närvaro. När Sverigedemokraterna gjort sitt intåg i debatten, harmoniserade resterande riksdagspartier sina åsikter. Det är allmänt känt att många partier tar avstånd från Sverigedemokraterna. Det var intressant att konstatera att kontrahenterna i debatten 2013 hade samma grundläggande argument som i 2008 års debatt men med en annan röst och med en annan retorik. Ibland är det inte människosynen som är det viktiga utan hur man uttrycker den.

6 Referenser

- Benhabib, Seyla, 2002/2004. *Jämlikhet och mångfald: demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*. The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era. Övers. Sven-Erik Torhell. Göteborg: Daidalos
- Betänkande 2007/08:SfU8. Lag om hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl. Social försäkringsutskottet betänkande
- Boswell, Christina, 2014. *The Politics of Irregular Migration* i boken "EU Migration Law: Legal Complexities and Political Rationales". Redaktörer: Loïc Azoulay och Karin de Vries. Oxford: Oxford Scholarship Online
- Bahn, Per, 2006. *Mänskliga rättigheter och filosofi*. Malmö: Liber
- Düvell, Franck 2011. *Paths into Irregularity: The Legal and Political Construction of Irregular Migration*, European Journal of Migration and Law, nr. 13, s. 275–295.
- Envall, Elis & Sanna Vestini, Carin Björngren Caudraj, Annika Staafj, Henry Ascherk, Shahram Khosravil 2010. *Papperslösa* i "Social rapport 2010" utgiven av: Socialstyrelsen.
- Fairclough, Norman, 1989. *Language and power*. London: Longman
- Fairclough, Norman, 2010. *Critical discourse analysis : the critical study of language*. 2ed. London: Longman
- Foucault, Michel, 1971. *Diskursens ordning*, Stockholm: Symposion
- Foucault, Michel, 1974. *Övervakning och straff*, Lund: Arkiv förlag,
- Habermas, Jürgen, 1997. *Diskurs, rätt och demokrati: politisk-filosofiska texter*. I urval av Erik Oddvar Eriksen och Anders Molander. Översättning: Thomas Lindén, Anders Molander och Anders Ramsay. Göteborg: Daidalos.
- Hunt, Paul, 2007. *Mission to Sweden. Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health: United Nations General Assembly, Human Rights Council; 28 Febr. 2007. Report No.: A/HRC/4/28/Add.2.*
- Kjær Jensen, Mogens, 1995. *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur
- Lomba, Sylvie da, 2011. *Irregular migrants and the human right to health care: a case-study of health-care provision for irregular migrants in France and the UK*. International Journal of Law in Context, nr 3 s. 357–374 Cambridge University Press
- NE s.v. "diskurs". Hämtat den 2014-05-20:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/diskurs>
- Orend, Bria, 2002. *Human rights: concept and context*. New York: Broadview Press

- prot. 2007/08:115. Riksdagens protokoll 20 maj 2008
prot. 2012/13:109. Riksdagens protokoll 22 maj 2013
- Ramji-Nogales, Jaya, 2014. *Undocumented Migrants and the Failures of Universal Individualism*. Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2014/05/01, nr.3, vol: 47, p699-763
- Regeringskansliet, 2011. *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*.
Artikelnummer: A11.017. Hämtat den 2013-06-20.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/18/37/41/3014596d.pdf>
- Robertson, Alexa, 2010. *Globalisering* I boken ”Internationella relationer”.
Redaktörer: Jakob Gustavsson och Jonas Tallberg. Lund: Bokförlaget Studentlitteratur
- SOU 2006:37. *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. I kapitel *Territorialiserad mänsklighet: irreguljära immigranter och det nakna livet*, skrivet av Khosravi, Shahram. Redaktör: Paulina de los Reyes. Stockholm: Statens offentliga utredningar
- SOU 2011:48. *Vård efter behov och på lika villkor – en mänsklig rättighet: Betänkande av Utredningen om vård för papperlösa m.fl.* Stockholm: Statens offentliga utredningar
- SOU 2013:29. *Det svenska medborgarskapet. Betänkande av Medborgarskapsutredningen*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Vollmer, Bastian A, 2011. *Policy Discourses on Irregular Migration in the EU – ‘Number Games’ and ‘Political Games’*. European Journal of Migration and Law, nr 13 s.317–339.